

Met tarieven beter betalingsverkeer

Auteur(s):Raa, Th., ten
Shestalova, V.*Auteurs zijn verbonden aan de Katholieke Universiteit Brabant. Dit artikel is gebaseerd op het rapport Via tarifiering naar efficiënter betalingsverkeer, maart 2001, Hoofdbedrijfschap Detailhandel, Den Haag, telefoon 070 - 338 56 00.***Verschenen in:**

ESB, 86e jaargang, nr. 4309, pagina 414, 11 mei 2001

Rubriek:**Trefwoord(en):**

betaalmiddelen

*De huidige tarieven van diverse betaalmiddelen leiden tot inefficiënt betaalgedrag. Contant betalen moet duurder worden en pinnen kan goedkoper.***Consumenten worden niet geconfronteerd met de werkelijke kosten van de diverse betaalmiddelen. Contant geld lijkt zodoende gratis. Aan betalen met cheques, die een klein marktaandeel hebben, zijn alleen kosten verbonden wanneer daarmee kleine bedragen worden betaald. Hetzelfde is (incidenteel) het geval bij kleine pinbetalingen. Wanneer de tarievenstructuur niet de werkelijke maatschappelijke kosten van de betaalmiddelen weerspiegelen, wordt de consument bij het verrichten van betalingen op het verkeerde been gezet. Dit leidt tot maatschappelijk welvaartsverlies omdat de consument vaak onbewust een onnodig duur betaalmiddel kiest.**

De kosten van betalingen

De vaste (winkel)kosten van de detailhandel zijn bij contante betalingen gering, omdat het hierbij slechts gaat om 'drempelwaarden' in verband met beheer van een minimale hoeveelheid kasgeld. De variabele kosten zijn sterk gerelateerd aan de omvang van het transactiebedrag en worden in dit verband aangeduid als de directe kosten. Deze kosten zijn verbonden aan het afstorten van geld bij de bank, geldtransport, gelddiefstal en 'back-office'-kosten. Voor pinbetalingen zijn de vaste (winkel)kosten aanzienlijk, namelijk de kosten die gemoeid zijn met het installeren, onderhouden en moderniseren van betaalautomaten. De directe kosten bij pinbetalingen bestaan uit datacommunicatiekosten, abonnementskosten en transactiegebonden tarieven. Daarnaast is bij pinbetalingen rekening gehouden met kleine bedragen uit hoofde van valuterings- en rentederiving ('overige kosten'). [tabel 1](#) laat de opbouw van de totale kosten voor contante en pinbetalingen zien.

Tabel 1. Kosten betalingsverkeer detailhandel voor contante en pinbetalingen (1998)

betaalmiddel	kosten per f 100 omzet ^a	kosten per transactie ^a
contant	0,94 (alleen directe kosten)	0,21 (alleen directe kosten)
pin	0,73 (= 0,20 + 0,51 + 0,02)	0,47 (= 0,13 + 0,33 + 0,01)

a. Totale kosten = kosten apparatuur + directe kosten + overige kosten.

Bron: KUB, zie het HBD-rapport onderaan dit artikel.

Substitutie

Om substitutie tussen contante betalingen en pinbetalingen te waarderen, dient niet alleen gekeken te worden naar de kosten van het betalingsverkeer voor de detailhandel, maar ook naar de kosten voor consumenten, handelsbanken en de Nederlandsche Bank. De resultaten zijn samengevat in [tabel 2](#).

Tabel 2. Maatschappelijke kosten van contante betalingen en pinbetalingen in 1998

betaalmiddel	kosten per f 100 omzet	kosten per transactie
contant	f 1,36	f 0,30
pin	f 0,73	f 0,47

Bron: KUB, 2001, zie het HBD-rapport onderaan dit artikel

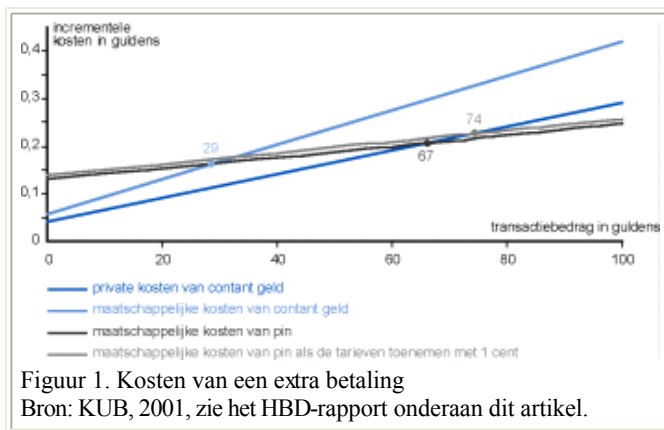
Door rekening te houden met de opnamekosten van contant geld komen de maatschappelijke kosten van een contante betaling in de

gevestigde detailhandel dichter te liggen bij die van een pinbetaling ($f 0,30$ versus $f 0,47$). Verder neemt de afstand tussen de transactiekosten per $f 100$ omzet tussen contant en pin toe tot $f 0,63$.

De vraag is nu wat er met de kosten gebeurt wanneer het aantal transacties gelijk blijft, maar het gemiddelde transactiebedrag toeneemt, bijvoorbeeld als gevolg van one-stop shopping. De directe kosten bij contante betalingen gaan dan bijna evenredig mee omhoog, omdat het grootste gedeelte van de kosten sterk gerelateerd is aan de grootte van de transactie. Bij pinbetalingen is dit niet het geval: de directe kosten zijn hier zelfs onafhankelijk van de grootte van de transacties (maar daarentegen veel sterker gerelateerd aan de aantallen transacties), waardoor er weinig verandert in de kosten per transactie. Dit betekent dat er hoe dan ook ergens een omslagpunt zal zijn (een transactieomvang), waarvoor bij de transactiekosten gemeoid met een pinbetaling lager zijn dan die met een contante betaling.

De kosten en de verdeling tussen betalingen

Wij willen de vaste en variabele kosten van een betaling schatten, afhankelijk van de grootte van een betaling. Hiertoe regresseren wij de kosten van betalen (contant geld, respectievelijk pin) op het aantal transacties en de omzet met de respectievelijke betaalmiddelen¹. De regressiecoëfficiënt van het aantal transacties bepaalt de vaste kosten van een extra betaling. De regressiecoëfficiënt van de omzet bepaalt de variabele kosten van een extra betaling. De coëfficiënten zijn zeer significant op één procent-niveau. De resultaten zijn te zien in [figuur 1](#).

Marginale kostencurves

In figuur 1 stellen de twee vlakke parallelle lijnen de kosten van één extra pintransactie voor bij uiteenlopende omvang van het transactiebedrag. De onderste van deze twee lijnen geeft de kosten voor de detailhandel weer: deze stijgen met de omvang van het betalingsbedrag, en wel van dertien cent (de vaste kosten) tot 25 cent (bij een transactie van honderd gulden). De bovenste van de twee parallelle lijnen ligt één cent hoger en is weergegeven om het effect van een tariefverhoging te visualiseren.

De twee steile lijnen in [figuur 1](#) stellen de kosten van één extra

betaling met contant geld voor. De lagere lijn (met een lagere intercept en een minder steile hellingshoek) geeft de kosten voor de detailhandel weer. Deze stijgen met de omvang van de transactie van vier cent (de vaste kosten) tot 29 cent (bij een transactie van honderd gulden). De hogere van de twee steile lijnen geeft de maatschappelijke kosten van één extra contante betaling weer. Volgens de uitkomsten van [tabel 1](#) en [tabel 2](#) zijn deze maatschappelijke kosten een factor $1,36/0,94$ hoger dan de private kosten van contante betalingen voor de detailhandel. Toepassing van deze factor op de kosten van contante betalingen voor de detailhandel (de lagere steile curve) levert de maatschappelijke kosten van contante betalingen op (de hogere steile curve).

Voor de detailhandel in enge zin, dat wil zeggen: uitgaande van de private kosten voor de detailhandel, ligt het omslagpunt van contante betalingen naar pinbetalingen op het snijpunt van de lagere vlakke lijn en de lage steile lijn, dus bij een transactiebedrag van $f 67$ ([figuur 1](#)). Wanneer wordt uitgegaan van de maatschappelijke kosten voor contante betalingen, is de hoge steile lijn (voor contante betalingen) actueel en wordt het omslagpunt reeds bij $f 29$ bereikt.

Gevoeligheidsanalyse

Een verhoging van de pintarieven met één cent zou blijken [figuur 1](#) het omslagpunt voor de detailhandel in enge zin verhogen van $f 67$ tot $f 74$. Bij transacties tot $f 74$ (in plaats van tot $f 67$) wordt het dan voor kostenbewuste detaillisten interessant om het contant betalen te stimuleren. Dit is precies het verkeerde signaal uit oogpunt van de maatschappelijke kosten. Deze geven juist aan dat het omslagpunt al bij een veel lagere omvang van het transactiebedrag wordt bereikt. Een verlaging van de pintarieven met één cent zou het omslagpunt voor de detailhandel verlagen van $f 67$ tot $f 60$, hetgeen wél een goede stap in de richting van het maatschappelijke optimum zou zijn.

Beleidsaanbevelingen

Zouden consumenten geconfronteerd worden met alle kosten van contant betalen, inclusief de voor hen niet zichtbare, dan zou het omslagpunt niet liggen bij een transactiebedrag van $f 67$, maar reeds bij een transactiebedrag van slechts $f 29$. De consumenten zouden dan vooral bij transactiebedragen tussen $f 29$ en $f 67$ meer gaan pinnen, waardoor aanzienlijke maatschappelijke kostenbesparingen op het betalingsverkeer zouden kunnen worden gerealiseerd (globaal $f 0,63$ ($f 1,36 - f 0,73$) per $f 100$ omzet, ofwel zo'n half procent). Dit zou bevorderd moeten worden. In het buitenland gebeurt dat door de kosten van het opnemen van contant geld door de banken in rekening te laten brengen bij de consumenten. Consumenten kunnen daardoor terughoudender worden bij het met contant geld afrekenen van grotere bedragen bij de detailhandel. Dat is een omwegconstructie die wellicht werkt, maar er zijn wellicht ook andere, meer directe

maatregelen mogelijk.

Correcte tarieven

Consumenten zullen bereid zijn mee te werken aan het minimaliseren van de kosten van het betalingsverkeer mits ze geconfronteerd worden met tarieven. Voor het bereiken van het maatschappelijke optimum is het daarbij van belang dat de tarieven de hoogte van de werkelijke maatschappelijke kosten weerspiegelen. In de Nederlandse situatie is hieraan momenteel niet voldaan. De tarieven worden niet geheven volgens het adagium 'de opdrachtgever betaalt'. Banken zouden transactiekosten meer rechtstreeks bij de opdrachtgevers, zijnde de consumenten, moeten leggen, bijvoorbeeld door hen kosten in rekening te brengen voor inefficiënt pinnen.

De beleidsaanbevelingen laten zich nu gemakkelijk raden. Ten eerste moeten banken, Interpay en detailhandel consumenten tot maatschappelijk efficiënt betalen stimuleren door een menu van betalingsmogelijkheden aan te bieden. Het menu moet zodanig zijn samengesteld dat een consument volledige keuzevrijheid heeft, maar voordeel heeft als hij efficiënt betaalt en een zeker nadeel als hij inefficiënt betaalt. Onder efficiënt betalen wordt in dit verband verstaan: het pinnen van bedragen boven de dertig gulden en het chippen of contant betalen van bedragen daaronder. Wellicht dat er een verdere differentiatie mogelijk is als de ontwikkelingen rond chippen meer zijn uitgekristalliseerd.

Ten tweede moeten banken en Interpay de opdrachtgever van een inefficiënte transactie rechtstreeks confronteren met de kosten en deze kosten niet indirect proberen te dekken. Geldopnametarieven en kaartbijdragen zijn hierbij denkbare instrumenten. De inverse elasticiteitsregel kan hier toegepast worden: forse abonnementskosten kunnen in rekening gebracht worden voor diensten die toch wel afgenomen worden en dus weinig verstoord zullen worden.

Ten derde moeten banken en Interpay de bereikte en nog te bereiken efficiency vertalen in een verlaging van de kosten van pintransacties voor de detailhandel.

De detailhandel zou vooralsnog de kosten van het hogere volume aan pintransacties kunnen betalen, maar de Interpay-tarieven kunnen intussen verlaagd worden ten gevolge van de extra inkomsten van banken en forse besparingen geïnduceerd door kostenbewuster betaalgedrag van consumenten, met als consequentie bankkantoorsanering, kortere openingstijden en dergelijke. Uiteindelijk zal de tariefdaling zijn weg naar de consumenten vinden in de vorm van lagere prijzen voor goederen en diensten als gevolg van prijsconcurrentie tussen detaillisten

¹ De data zijn beschreven in K. Jaarsma en W.V.M. van Rijt-Veltman, *De kassa rinkelt niet voor niets: afrekenen kost ook geld!*, EIM, Zoetermeer, 17 november 1999.